

Öğretmen Adaylarının Animasyon Filmlerindeki Dini İmgelere İlişkin Görüşleri

N. Hümeýra Özdemir Eren*, Merve Kaşkaya**, Semra Yazar***

Makale Geliş Tarihi: 30.03.2023

Makale Kabul Tarihi: 11.10.2023

Erken Görünüm Tarihi: 24.10.2023

DOI: 10.35675/befdergi.1273685

Öz

Günlük yaşamın bir parçası olan dini imgeler de doğrudan ya da dolaylı olarak animasyonlara konu edilmiştir. Öğretmen adaylarının animasyon filmlerinde yer alan dini imgeler hakkındaki görüşlerini ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada doküman analizi deseni kullanılmıştır. Öğretmen adaylarının IMDb’de (Internet Movie Database/ İnternet Film Veri Tabanı) yüksek puan almış 6 animasyon filmini (Örümcek Adam Örümcek Evreninde, Coco, Oyuncak Hikâyesi 1, Oyuncak Hikâyesi 3, Yukarı Bak, Ters Yüz) izlemesi sağlanmıştır. İzlenen animasyon filmlerinde görülen dini öğeleri, bunların olası etkilerini ve nasıl olması gerektiğini not etmeleri istenmiştir. Öğretmen adaylarının görüşleri betimsel analize tâbi tutulmuştur. Çalışmada öğretmen adaylarının görüşlerinden hareketle animasyon filmlerinde bulunan dini öğelerin domuz, ahiret inancı ve ruhlar, haç işaretleri, melek-şeytan, Noel, cennet, kilise, yemin etmek vb. olduğu görülmüştür. Öğretmen adaylarına göre dini öğeler sunuluş bakımından kültürel çelişkiye, özdeşleşmeye ve özentiyeye sebep olmakla birlikte bilgi sahibi olmayı, eleştirel bakış açısı kazanmayı sağlamakta ve bilinçaltı mesajlar vermektedir.

Anahtar Kelimeler: Animasyonlarda din, çocuk ve din, dini semboller, ideoloji

Pre-service Teachers' Views on Religious Images in Animated Films

Abstract

Religious images, which are a part of daily life, are also directly or indirectly subject in animations. Document analysis design was used in this study, which aims to reveal the views of pre-service teachers about religious images in animated films. The pre-service teachers were allowed to watch 6 animated films (Spiderman Into the Spider Verse, Coco, Toy Story 1, Toy Story 3, Look Up, Inside Out) that received high scores on IMDb (Internet Movie Database). They were asked to note the religious elements seen in the animated films watched, the effects of these elements and how they should be. Pre-service teachers' opinions were subjected to descriptive analysis. In the study, based on the opinions of the pre-service teachers, the religious elements found in the animated films were pigs, belief in the after life and spirits, signs of the

* Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Erzincan, Türkiye, herem@erzincan.edu.tr, ORCID: [0000-0002-1376-9199](https://orcid.org/0000-0002-1376-9199)

** Millî Eğitim Bakanlığı, İstanbul, Türkiye, merve.kkaskaya@gmail.com, ORCID: [0000-0002-1995-5312](https://orcid.org/0000-0002-1995-5312)

*** Türkçe eğitimi uzmanı, Erzurum, Türkiye, semrayazar25@gmail.com, ORCID: [0000-0002-3702-2663](https://orcid.org/0000-0002-3702-2663)

Kaynak Gösterme: Özdemir Eren, N.H., Kaşkaya, M. & Yazar, S. (2023). Öğretmen adaylarının animasyon filmlerindeki dini imgelere ilişkin görüşleri. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(40), 1154-1172.

cross, angel-devil, Christmas, heaven, church, swearing, etc. was found to be. According to the pre-service teachers, while religious elements cause cultural contradiction, identification and pretense in terms of presentation, they also enable them to gain a critical point of view and also give subliminal messages.

Keywords: *Child and religion, religion in animations, religious symbols, ideology*

Giriş

Medya gerek ideolojik tarafıyla gerekse büyüü tarafıyla izleyicilerin ve araştırmacıların ilgi odağı hâlinindedir. Medya içerisinde ise animasyon filmleri yaş, cinsiyet, sosyoekonomik durum gibi farklı özelliklere sahip grupların tümü tarafından beğeniyle kabul gören içerikler arasındadır. Bugün hâlâ animasyonlar büyük bir hızla büyüyen sektörlerden biri konumundadır (Akören, 2018). Zaten son yıllarda televizyon programları içinde bile özellikle animasyon filmlerinin çocuklar tarafından daha fazla tercih edildiğı de bilinmektedir (Kantar, 2019). Çocuklar bu filmleri seyrederken eğlenerek vakit geçirmelerinin yanı sıra örtük olarak bir şeyler öğrenir. Filmlerdeki karakterleri ve bu karakterlerin yaşam biçimlerini çeşitli açılardan örnek alan çocuklar, aynı zamanda onlara öykünür. Görsel-işitsel medyanın sunduğu modelleri taklit eden çocuklar, bunları başka bir ortamda tekrar sunarak dramatize eder (Yağlı ve Erdoğan, 2018). Ayrıca kahramanların çizgi filmlerde oynadıkları roller ve farklı hayat tecrübeleri çocuğun hayal dünyasına sunulur (Oruç, Tecim ve Özyürek, 2011). Çocuğun hem medya ile iç içe olması hem de taklit ve özenme yoluyla öğrenmeler gerçekleştirmesi medyadaki sunumların niteliğı ve içeriğı konusundaki soruları daha da yoğunlaştırmıştır. Bu sorulardan biri de medyada dinî imgelerin sunulduğu ile ilgilidir.

Matbaanın icadıyla medyadaki hızlı gelişmelerden sonra matbaayı yani medyayı aktif olarak kullanan kitlelerin başında dinî otoriteler gelmiştir. Hoover (2006b) radyo, film ve yayıncılık medyasının, özellikle sanayileşmiş Batı'da, çeşitli şekillerde din dokusuna entegre edildiğine temas etmiştir. Böylece geniş kitleler için dinî anlayış terimleri ve dinî söylem sembolleri oluşturulmuştur. Yine Hoover (2006b) kitle basınından önce, medyanın büyük ölçüde çeşitli siyasi veya mezhepsel çıkarlar tarafından doğrudan desteklendiğini vurgulamıştır. Horsfield (2008), dinin farklı medya uygulamaları tarafından inşa edilme, şekillenme, uygulanma ve dönüştürülme sürecine dikkat çekmiştir. Dinin kendine bir mecra bulması için dinî otoritelerin medyayı kullanmasında başı çeken inanç sisteminin ise Hristiyanlık olduğu bilinmektedir. Din ve medya alanında önemli çalışmalara imza atmış olan Hoover (2006a) dünyada Hristiyanlık hareketindeki iletişimin medya aracılığıyla yapılageldiğinin altını çizmiştir. Söz gelimi araştırmacıya göre on dokuzuncu yüzyılın medyası dinî eserleri üretip dağıtan Amerikan yayıncı faaliyetlerinden oluşmuştur. Zaten Horsfield da (2008) Hristiyanlığın metin temelli bir din olduğuna dikkat çekmiştir.

Hristiyanlığın medyada kendine ciddi bir yer edinmesinin aksine Türkiye gibi Müslümanların yoğun olarak yaşadığı ülkelerde dinin medyaya yansımalarının sınırlı olduğu görülür. Gerek seküler medya söylemlerinin yoğunlaşması ile gerekse İslam'ı benimseyen ülkelerde canlı tasvirine ve bu tasvirin sanata dönüştürülmesine ilişkin olumsuz kanaatler nedeni ile medyada ve animasyon gibi dallarda dinî imgeleri görmek daha sınırlı bir hâl almıştır. Hristiyanlıkta okuma yazma bilmeyenlerin resimlere bakarak İncil'deki ayetlerin anlamalarını hedeflemek amacıyla ibadethanelerinde resimleri ve tasvirleri yoğun olarak kullanmasının aksine Müslümanlıkta ibadethanelerde canlı tasvirlerle özellikle yer verilmemiştir (Alsan, 2019). Diğer taraftan teknolojik gelişmeler ve uluslararası düzeyde medya şirketi olmak gibi faktörler açısından da Türkiye'deki medya ve bu medyaya bağlı olarak üretilen animasyonların az olması yahut uluslararası rakipleriyle yarışabilecek düzeyde olmaması bu süreçteki diğer engeller olarak sıralanabilmektedir. Böylelikle Türkiye özelinde medyanın bireyde bıraktığı izlerin ithal imajlardan oluşma olasılığının yüksek olduğu söylenebilir.

Kitle iletişim araçlarının kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte medyanın etki alanı da büyümeye devam etmiştir. Buna bağlı olarak bireylerin yerli ve yabancı yapımların yer aldığı medya ürünleriyle tanışması da çok küçük yaşlarda başlamaktadır. Söz gelimi, çizgi filmler üç yaşından itibaren çocukların yaşamında aktif bir biçimde yer almaktadır (Duman, Deniz ve Kuşen, 2020). Erken yaşlardan itibaren medya içeriklerine maruz kalan çocuklar buna bağlı olarak animasyon filmlerle kendi kültürel değerlerinin ve farklı kültürel değerlerin farkına varmaya da başlamaktadır (Beldağ ve Kaptan 2017; Bilis Özgökbel, 2014; Eşitti, 2016; İnan, 2016). Zaten medya aynı zamanda çocuklar için sosyal bir eğitim kaynağı haline gelmiştir (Tanner, Haddock, Zimmerman ve Lund, 2003). Medya metinlerinin davranışları şekillendirme, etkileme, rol model olma, kültür aktarımı gibi özellikleri aracılığıyla inanç sistemlerine ait öğeler, medya yoluyla doğrudan veya dolaylı bir biçimde çocuklara yansıtılmaktadır. Campiche'ye (2001) göre medyanın din ile bağlantısı vardır. Mahan (2012), medyanın din ve belirli dinî fikirler ile figürler hakkındaki algıları değiştirdiğine dikkat çekmektedir. Bununla beraber din ve kültür öğelerini bünyesinde barındıran animasyon filmler de çocukları etkisi altına almaktadır. Zaten Kaba (2014) çizgi filmi tanımlarken onun kültürel etkilemeleri ve etkilenmeleri olan bir sanat olduğuna vurgu yapmıştır. Dolayısıyla çizgi filmlerin kültür taşıyıcılığı yaptığı da söylenebilir (Türkmen, 2012).

Literatürde çocukların din eğitimine başlama yaşıyla ilgili farklı görüşler vardır. Söz gelimi Çelik (2004) ve Şimşek (2004) bu sürecin 3 ila 4 yaş aralığında başladığını vurgulamaktadır. Turan (2007) ise bu eğitimin -bir süreç gerektirdiği düşüncesiyle- yaş aralığını 2-6 arasında kabul etmektedir. Vergote'ye (1978) göre ise çocuk dinle 6 yaşında tanışmaktadır. Araştırmacıların da işaret ettiğine göre din eğitiminin başlangıcı okul öncesi döneme denk gelmektedir. Bilim ve din bu anlamda ideal olanı ortaya koymuş olsa da çocuğun dinle tanışma yaşını medya, bizzat kendi belirlemektedir. Çocuğa, medya metinlerinin içeriğinde yer alan doğrudan ya da

dolaylı olabilen dinî mesajlar, semboller mesaj olarak verilmektedir. Kitle iletişim araçlarının ürettiği eğlenceli, çekici, güzel, güçlü kahramanlarla özdeşim ve duygusal bağ kuran çocuklar, onları taklit ederek onların yaşam tarzlarını model almaktadır (Karaboğa, 2018). Zaten çizgi filmlerdeki dinî törenler, çizgi film karakterlerinin inanış biçimleri, kutsal kabul ettikleri şeyler çocuklar tarafından benimsenmektedir (Şentürk ve Keskin, 2019). Din dilinin dolaylı sunumlarda kendini daha belirgin bir şekilde göstermesi ise sembol ve kişiliklerin bilinçaltını dolaylı olarak yönlendirmesini hedeflemektedir (Oruç, 2022). Moore ve Nord'un aktardığına göre bu dolaylı sunum, doğrudan Amerikan dinî ile bütünleşmiştir (Hoover, 2006a).

Dünyada din ve medya ilgili yapılan çalışmalara göre din unsurunun medyada olumsuz (Kaylor, 2012), laik (Olasky, 1990), toplum geneli için uygun olmayan (Forbes ve Mahan, 2000) yönleriyle yansıtıldığı görülmüştür. Türkiye'de ele alınmış çalışmaların dinden ziyade değer eğitime odaklandığı görülmüştür: Rafadan Tayfa üzerine yapılmış bir çalışmada yardımseverlik, dayanışma, paylaşma, sorumluluk gibi çeşitli değerlere rastlanılmıştır (Sadioğlu, Turan, Dikmen, Yılmaz ve Özkan, 2018). Pepee'de millî hassasiyetlere ve değerlere sıkça yer verilmiştir (Eşitti, 2016). Benzer şekilde Niloya'da sevgi, duyarlılık, hoşgörü ve yardımseverlik değerleri öne çıkmıştır (Karakuş, 2015). Bunun yanı sıra yerli çizgi dizilerinde değer eğitimi yahut İslamî unsurlar dışında farklı inanışların da yer aldığı görülmüştür: Söz gelimi Yorulmaz ve Tanrıverdi (2015) Keloğlan dizisinde batıl inanışların ve Şamanizm öğelerinin fazla olduğunu belirtmiştir. Aynı şekilde Pepee çizgi filminde de Uzak Doğu ve Batı medeniyetine ait unsurlara yer verildiği görülmüştür (Yorulmaz 2013b). Bunlarla birlikte medyada din adamı üzerine yapılmış çalışmalar da mevcuttur. Yenen (2012) çalışmasında, medyaya yansıtılan din adamı imajının olumlu ve olumsuz özellikleri olduğunu belirtirken Kaylor (2012) da çalışmasında karikatürlerde yer alan din unsurunun ve din görevlilerinin olumsuz bir biçimde yansıtıldığı sonucuna ulaşmıştır. Yazıcı (2015) ise her dönemin ideolojilerinin kendi dinî politikalarına yön verdiğini belirtirken Cumhuriyet'in ilk yıllarında sinemada temsil edilen din adamı figürünün kaba saba, yobaz ve hurafeci olduğuna dikkat çekmiştir. Konuya başka bir açıdan bakıldığında ise çocuk klasiklerinde Batı kültürü ve Hristiyanlığa ait dinî ve ahlakî değerlere oldukça fazla yer verilmesine karşın Türk klasiklerinde genel anlamda Türk kültürüne, örf ve âdetlerine, dinî ve ahlakî değerlerine ya hiç yer verilmemiş ya da olumsuz olarak yer verilmiş olduğu görülmektedir (Turan, 2010). Oruç'un (2021) tespitlerine göre ise Türkiye'deki yerli yapımlar, Hristiyan hayat tarzını idealleştirmekle birlikte mevcut inanç sistemini ve kültürel hayatı temsilden uzaktır. Mc Guckin'e (2006) göre Yahudi ve Hristiyanların meleklerle olan ilgisinden hareketle İncil'deki referansların çoğu ve diğer küçük gelenekler yine melek inancına sahip olan İslam'a da geçmiştir.

İlgili literatür Hristiyanlık ile medya arasındaki bağlantının yoğunluğuna vurgu yapmaktadır. Bu araştırma medyadaki dinî imajları daha yakından görmeyi sağlayacaktır. Araştırma, medya okuryazarlığı dersini alan öğretmen adaylarının animasyon filmlerinde dinî doğrudan ya da dolaylı olarak anlatan imgeler hakkındaki

görüşlerini alarak literatüre katkı sağlayacaktır. Bu çerçevede aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır.

1. Öğretmen adaylarına göre animasyon filmlerinde yer alan dinî imgeler nelerdir?
2. Öğretmen adaylarına göre animasyon filmlerinde yer alan dinî imgelerin nasıl etkileri vardır?
3. Öğretmen adaylarına göre animasyon filmlerinde dinî imgeler hangi özelliklere sahip olmalıdır?

Yöntem

Araştırma Deseni

Öğretmen adaylarının animasyon filmlerinde yer alan dinî imgeler hakkındaki görüşlerini ortaya koymayı amaçlayan bu çalışma, animasyon filmlerinde yer alan dinî imgeleri, bu imgelerin etkilerini ve nasıl olması gerektiğine ilişkin beklentileri tespit etmek amacıyla doküman analizi ile desenlemiştir. Doküman analizi çalışılan araştırma problemiyle ilgili yazılı ve görsel materyal ve malzemenin araştırmaya dâhil edilmesinin (Yıldırım ve Şimşek, 2018) yanı sıra incelemenin detaylı olmasına imkân tanınması yönüyle de kullanışlıdır (Bowen, 2009).

Çalışma Grubu

Çalışma grubu, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Eğitim Fakültesinde seçmeli medya okuryazarlığı dersini alan 32 gönüllü öğretmen adayından oluşmaktadır. Araştırma sırasında öğretmen adayları için medya okuryazarlığı dersine ait müfredat eğitimi devam etmiştir. Medya okuryazarlığı dersini alan öğretmen adayları, medyaya ilişkin temel düzeyde bilgi yapılarına sahip olmalarından ve medya eleştirisi yapmayı öğrenmeye başlamalarından dolayı tercih edilmiştir. Araştırmanın verileri, çalışma grubunun incelenen dokümanlara ilişkin aldığı notlardan hareketle elde edilmiştir.

İncelenen Dokümanlar

İncelenen dokümanların seçimi sırasında IMDb’de (Internet Movie Database/ İnternet Film Veri Tabanı) izleyici kitlesi tarafından oylanarak animasyon film kategorisinde ilk 250’ye giren filmler (<https://www.imdb.com/list/ls042563657/>) içinden 8.0’ın üzerinde puan alan animasyon filmlerine odaklanılmıştır. Bu filmlerden altısı random olarak seçilmiştir. IMDb’de yüksek puan alan animasyon filmlerinin, izleyici tarafından diğer animasyon filmlerinden daha çok beğeni alması ve daha çok izlenmesi sebebiyle çalışma grubunda yer alması uygun bulunmuştur.

Tablo 1.

Öğretmen Adayları Tarafından İncelenen Animasyon Filmlerine İlişkin Bilgiler

Animasyonun Adı	Kısaltmalar	IMDb Puanı
Örümcek Adam Örümcek Evreninde	ÖAÖE	8.4
Coco	Coco	8.4
Oyuncak Hikâyesi 1	OH1	8.3
Oyuncak Hikâyesi 3	OH3	8.3

Yukarı Bak	YB	8.3
Ters Yüz	TY	8.1

Örümcek Adam Örümcek Evreninde adlı çizgi film, radyoaktif bir örümcek tarafından ısırılan bir gencin diğer örümcek adamlarla birlikte hareket ederek kötülerle savaşmasını konu edinmektedir. 2018 MARVEL yapımı olan bu animasyon, 2019 Oscar ödülüne layık görülmüştür. 2017 Disney yapımı olan ve 2018 yılı Oscar ödülünü alan Coco, müziğe âşık bir çocuk ve onun bu tutkusuna karşı çıkan ailesinin çatışmasından doğmuştur. Meksika'nın en büyük müzisyeninin (halk yanıldığını sonradan anlamıştır) gitarını çalarak boyutlar arası geçiş yapan çocuk Ölüler Diyarına gitmiştir. Film, Meksika'nın gerçekteki en büyük müzisyenini bulma serüvenini anlatmaktadır. Animasyon dünyasında bir fenomen olarak kabul edilen 1995 Pixar yapımı Oyuncak Hikâyesi 1, oyuncaklarına çok değer veren ve onlarla sürekli oyunlar oynayan bir çocuğun odadan çıktığında oyuncaklarının canlandığı serinin ilk filmidir. Oyuncak Hikâyesi 3, serinin ilk filmindeki çocuğun büyüyerek üniversiteye gitmesinin ardından oyuncaklarını bir anaokuluna bağışlamasının ardından oyuncakların başından geçen serüveni ele almaktadır. 2011 Oscar ödülüne layık görülen bu film yine Pixar stüdyolarından çıkmıştır. Yukarı Bak, Pixar stüdyolarından 2009 yılında çıkmış ve yoğun bir beğeni toplamıştır. Evini müteahhitlere vermekte direnen huysuz bir ihtiyar ile izci bir çocuğun yollarını kesiştiren bu animasyon, ihtiyarın evini binlerce balonla uçurmasıyla bambaşka bir maceraya doğru yol almıştır. Öğretmen adaylarınca izlenen son film ise yine animasyon dalında 2016 Oscar'ını almış olan Ters Yüz'dür. Filmde yaşadığı şehirden ailesiyle birlikte taşınmak zorunda kalan bir çocuğun içinde birer karakter olarak yaşayan Neşe, Öfke, Korku, Tiksinti ve Üzüntü duygularının bir kontrol merkezi üzerinden çocuğun hayatını yönlendirdiği görülmüştür.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Akademik dönemin başlamasının ardından ders yürütücüsü, medya okuryazarlığına ilişkin müfredatını anlatmaya başlamıştır. Türkiye'de yaşanan depremden etkilenen illerin sayısının fazla olması sebebiyle ders, çevrimiçi ortamda devam etmiştir. Akademik yarıyılın 8. haftasından itibaren animasyon filmler gönüllü öğretmen adaylarınca bireysel olarak izlenmeye başlanmıştır. Öğretmen adaylarının bu filmlerde dikkatlerini çeken dinî imgeleri not almaları ve bu konudaki fikirlerini detaylı bir biçimde yazmaları istenmiştir. Gereken yerlerde filmin içinde geri sararak yeniden izlemelerin gerçekleştirilebileceği ifade edilmiştir. Öğretmen adaylarının animasyonları izledikleri sırada hiçbir yönlendirme yapılmamıştır. Birbirlerinden etkilenmelerini en aza indirmek için tuttıkları notlardan herhangi bir puan verilmeyeceği ifade edilmiştir. Adları birden otuz ikiye kadar kodlanan öğretmen adaylarının gözlem ve izlenimlerini not ettikleri formlarda birtakım tespitlerinin benzer olduğu görülmüştür. Böylelikle çalışmaya ilişkin betimsel çerçeve ortaya çıkmaya başlamıştır. Araştırmacılar öğretmen adaylarının tespitlerindeki benzer kavramları bir araya getirerek kodları ortaya koymuştur. Kodların ise yine

araştırmacılar tarafından adlandırılan bazı temaların altında toplandığı tespit edilmiştir. Araştırmacıların temaları belirlemeleri sırasında görüş birliği ortaya koyulurken Miles ve Huberman'ın (2016) güvenilirlik formülünden (görüş birliği/ toplam görüş birliği+ görüş ayrılığı) yararlanılmıştır. Araştırmacılar arasındaki görüş birliğinin %80'in üzerinde olduğu tespit edilmiştir. Nihai olarak ortaya çıkan temaların sembol ve inanç olarak ikiye ayrıldığı görülmüştür. Söz konusu temaların daha detaylı bir biçimde ele alınabilmesi için içerik analizine başvurulmuştur.

Geçerlik ve güvenilirlik için alınan önlemler doğrultusunda katılımcıların geniş ve farklı fikirler sunmasına fırsat verilmiş, bu görüşler hiçbir şekilde sınırlandırılmamıştır. Bunun yanı sıra katılımcı görüşlerinin büyük bir kısmına bulgularda doğrudan alıntı yapılarak yer verilmeye çalışılmıştır. Zaten güvenilirliğin artmasını sağlayan stratejilerden biri toplanan verilerin betimsel bir yaklaşımla doğrudan sunulmasına bağlıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Benzer şekilde incelenen dokümanların yeniden incelenebilme olanağı sunması da davranışların, durum ve olayların yeniden ele alınmasına olanak sağlamaktadır.

Bulgular ve Yorumlar

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Aşağıdaki tabloda animasyon filmlerinde yer alan dinî imgelerin neler olduğuna ilişkin öğretmen aday görüşleri ve bu imgelerin tekrarını gösteren frekans değerleri görülmektedir.

Tablo 2.

Öğretmen Adaylarına Göre Animasyon Filmlerinde Yer Alan Dinî İmgeler

	Görüşler	f	ÖAÖE	COCO	OH1	OH3	YB	TY
Sembol	Domuz	61	21	-	21	19	-	-
	Haç işareti (Hristiyan mezarlığı, istavroz)	38	14	4	10	-	-	-
	Noel ağacı- yılbaşı	26	3	-	23	-	-	-
	Kilise ve papaz	23	-	-	-	-	23	-
	Yemin etmek	23	-	-	-	-	23	-
	Kuru kafa	13	-	-	9	4	-	-
İnanç	Ahiret inancı, ruh	48	15	33	-	-	-	-
	Melek- Şeytan	26	20	-	-	-	-	6
	Cennet	26	-	-	-	-	26	-
	Kader	17	-	3	-	14	-	-
	Toplam		73	40	63	37	72	6

Animasyon filmlerinde öğretmen adayları tarafından dinî öge olarak değerlendirilen imgelerin başında domuz figürü gelir. Değerlendirilen altı animasyon filminde öğretmen adaylarına göre domuz figürü dinsel anlam açısından en yoğun kullanılan figürdür. Ö19, ÖAÖE animasyon filminde dikkat çekici gördüğü bu konuyla ilgili fikirlerini “Kahramanlar arasında domuzun da bulunması

Hristiyanlıkla örtüşen bir ögedir.” şeklindeki sözleriyle ifade etmiştir. OH1 filmi için Ö23 “*İslam dininde hoş olmayan domuzun bir süper kahraman olması eleştirilebilir.*” ifadelerini kullanmıştır. Ö9, OH3 adlı animasyonda “*Kumbaranın domuz şeklinde olması*”nı dikkat çekici bulurken Ö23 ise “*Domuz bizim toplumumuzda daha uzak bir kavramken çizgi filmde sevimli oyuncak pozisyonundadır.*” diyerek filmde domuzun yer verilmesini toplumlararası uzaklık ögesi şeklinde nitelemiştir. Ö22’nin OH1’de geçen “*Domuz güven verir, paramı saklar sözlerinin geçmesi.*” ifadesini vurgulaması ve Ö27’nin OH3’teki “*Domuz akıllı ve bilgin gösterilmiş.*” şeklindeki sözlerle dikkat çekmesi domuz imgesinin güven, bilgi ve akılı çağrıştıran bir sembol olduğuna işaret etmektedir.

Öğretmen adaylarının animasyonlarda tespit ettikleri bir başka dinî unsur, ahiret inancı ve ruhsal konularla ilgilidir. Ö15’in ÖAÖE adlı animasyonda “*Farklı boyut kavramına vurgu yapılırken diğer taraftan yani ölüm sonrasında bahsediliyor ve film bunların etrafında dönüyor.*” şeklindeki görüşü ile Ö10’nun “*Ölen adamın tekrar gelmesi dirilme olabilir. Animasyonda farklı boyutlar var.*” diyerek dirilmeyi ahiret inancının bir yansıması olarak gördüğü görüşü örtüşmektedir. Aynı filmle ilgili olarak Ö32’nin “*Ölümden sonraki yaşam yani ahiret inancı vardır.*” sözleriyle, Ö11’in “*Ölüm anlayışı ve ölümden sonrasıyla ilgili pek çok ipucu verir. Bu duruma ahiret inancı olarak da bakabiliriz.*” sözleri benzerdir. Tabloya bakıldığında ruh kavramı da öğretmen adayı görüşlerine göre bir dinî imgedir ve sadece Coco adlı animasyon üzerinden verilmektedir. Ö19 “*Büyük ailelerin ruhlarının bizimle yaşadığı algısı vardır.*” ifadesiyle, Ö9 “*Çocuğun ölümler olduğu dünyaya gitmesi.*” ifadesiyle ölümler diyarına dikkat çekildiğini belirtmiştir. Öğretmen adaylarının birçoğu Coco’da, yaşayanlar diyarından ölümlerin diyarına geçişi sağlayan köprüyü, sırat köprüsüne benzetmiştir. Ö1’in “*Bir köprü vardı. Bizim dinimizdeki sırat köprüsü ile eşleştirilebilir.*” sözleri ve Ö3’ün “*Ölümler diyarındaki köprüünün sırat köprüsünü andırması.*” ifadeleri diğer öğretmen adaylarıyla da aynı doğrultudadır.

Haç işareti animasyonlarda sıkça izleyici karşısına çıkan bir başka imgedir. Tabloya bakıldığında ÖAÖE, Coco ve OH1 adlı filmlerde haç işaretine rastlandığı görülmektedir. Öğretmen adaylarına göre haç işareti, Hristiyan mezarlıkları ve istavroz animasyonlarda sıkça izleyici karşısına çıkmaktadır. Bu başlık altındaki öğretmen adayı görüşleri ÖAÖE filminde Ö19’un “*Hristiyan inancına uygun mezarlara yer verilmiştir.*” şeklindeki düşüncesiyle genel anlamda bütünlük göstermektedir. Bu açıdan Coco filmi ile ilgili Ö7 ve Ö29 mezarlıklardaki haç işaretlerine dikkat çekmektedir. İstavroz çıkarmayla ilgili öğretmen adayı görüşleri filmdeki Binbir Surat adlı kahramanın istavroz çıkarması açısından genellik taşımaktadır: “*Binbir Surat Hristiyanlığın sembolü olan istavroz çıkarma hareketini yapar.*” (Ö15).

Filmde öğretmen adaylarının dinî unsur olarak değerlendirdikleri melek ve şeytana ilişkin izlenimlere ÖAÖE ve TY filmlerinde rastlamışlardır. Ö21’in ÖAÖE ile ilgili “*Şarkı sözlerinde şeytana güvenebilir miyim ifadesi yer alıyor.*” şeklindeki

görüşü diğer öğretmen adaylarınca da kayda değer bulunmuştur (Ö2, Ö9, Ö14, Ö31 vd.). Ö20 TY ile ilgili “*Meleğimsin lafı meleklere inanıştır.*” derken Ö22 de “*Annenin kızını meleğim diye sevmesi*”ni masumluk ve çocuklukla bağdaştırarak dikkat çekici bulmuştur.

Noel ağacı ve yılbaşı başlığı altındaki öğretmen adayı görüşleri Noel’i kutlamanın, çam ağacı süslemenin dinî bir nitelik taşıdığı görüşünde birleşmektedir. Bu imge ÖAÖE ve OH1 filmlerinde bulunmaktadır. Ö24, ÖAÖE filmi ile ilgili “*Noel, Hristiyan bayramı olduğu için dinî bir ögedir.*” görüşünde bulunmuştur. OH1 ile ilgili Ö21’in “*Yılbaşını, çam ağacı süsleyerek birbirlerine hediye vererek kutlamaları Hristiyanlığın göstergesidir.*” sözleri ve Ö11’in “*Noel’in kutlanması dinî öğeler kapsamında düşünülebilir.*” görüşü bu durumun birer yansımasıdır.

Öğretmen adaylarına göre cennet kavramı da dinî bir ögedir. Tabloya bakıldığında cennet kavramının tamamının yalnızca YB adlı animasyon filmi üzerinden verildiği görülmektedir. Ö15 “*Cennet şelaleleri ismindeki cennet kavramı, dinî bir olguyu anlatıyor.*” diyerek bahsi geçen benzerliğe dikkat çekmiştir. Aynı şekilde Ö20’nin de “*Filmin başında cennet şelaleleri ve dünya harikası bitkiler diyerek hem doğayı övüyor hem de cennete benzeterek dinî bir kategoriye sokuyor.*” sözleri ve Ö21’in “*Cennet şelaleleri dinî bir inanışın olduğunu gösterir.*” ifadesi Ö15 ile aynı doğrultudadır.

Öğretmen adayı görüşlerine göre bir diğer dinî öge kilise-papaz imgesidir ve bu imge yalnızca YB adlı filmde bulunur. Ö19 “*Nikâhın kilisede yapılması, Hristiyan inancına uygun bir ögedir.*” demiştir. Ö14’ün de “*Kilisede evleniyorlar. Onların dininde var olan bir durumdur.*” sözleri, Ö19’un görüşüyle benzerdir. Ö11’in “*Kilisede, papazın önünde nikâh kıyma*” ile ilgili yorumu adı geçen nikâhın Hristiyanlık inancıyla ilişkili dinî bir tören olduğuna temas etmiştir.

Öğretmen adaylarının din ile bağlantılı olduğuna işaret ettiği yemin etmek, yalnızca YB adlı animasyon filmi üzerinden verilmiştir. Bu açıdan Ö22’nin “*Yemin etmek ve söz verilince dönülmemesi gerektiği dinsel bir inanıştır.*” sözleri, Ö8’in “*Verdiği sır karşısında yemin etmesini istemek bir inanışın var olduğunu gösteriyor.*” görüşü ile paraleldir.

Kader kavramı da öğretmen adaylarına göre dinî bir imgedir. Kader, Coco ve OH3 filmleri üzerinde kendini göstermektedir. Ö2 “*İnsan kaderinde yazanı yaşamaktan kaçamıyor sözü, kadere vurgu yapılan dinî bir ögedir.*” demiştir. Ö17’ye göre “*Ünlü şarkıcının insan kaderinde yazanı yaşamaktan kaçamıyor.*” cümlesi, Ö26’nın “*Kendi kaderinizi oluşturabilirsiniz.*” sözleri ve Ö28’in ayıcığının “*Kaderimizi kendimiz belirleriz.*” demesi öğretmen adaylarının dikkatini çeken dinî birer imgedir.

Öğretmen adaylarına göre dinsel anlam taşıyan kuru kafa figürü OH1 ve OH3 filmlerinde bulunmaktadır. Ö4, OH1 ile ilgili “*Kötü çocuğun t-shirtinde kuru kafa var ve zalimce davranıyor.*” demiştir. Ö17 ise “*Kötü olan çocuğun odasının hep karanlık ve kuru kafalı olması kötü insanları betimlemiştir.*” sözleriyle kuru kafanın dinî bir

öge olmasının haricinde zalimlik ve kötülük gibi olumsuz özellikleri çağrıştırdığını ifade etmiştir. OH1’de yer alan kuru kafa sembolünün OH3’te de yer alması iki film arasındaki dinsel öğelerin bu unsur açısından ortak olduğu ve bunun da öğretmen adayı görüşlerine yansıtıldığı görülmektedir (Ö1, Ö10, Ö14, Ö16).

İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Aşağıdaki tabloda animasyon filmlerinde yer alan dinî imgelerin etkilerinin nasıl olabileceğine dair öğretmen adayı görüşlerine yer verilmiştir.

Tablo 3.

Animasyon Filmlerinde Yer Alan Dinî İmgelerin Etkilerine Yönelik Öğretmen Adayı Görüşleri

Kültürel ve inançsal çelişkiye neden olur.
 Özdeşleşme, taklit ve özentiye sebep olur.
 Bilgi sahibi olmayı sağlar ve eleştirel bakış açısı kazandırır.
 Bilinçaltı mesajlar verir.

Öğretmen adaylarına göre animasyon filmlerinde din, kültürel/inançsal çelişkiye ve taklit/özentiye sebep olmaktadır. Aynı zamanda animasyonlarda sunulan din, çocukların bilgi sahibi olup eleştirel düşüncelerini sağlayarak çocuklara bilinçaltı mesajlar vermektedir. Öğretmen adaylarının yoğun olarak birleştiği nokta dinin kültürel ve inançsal çelişkiye sebep olduğuna ilişkin görüşleridir. Ö25’in “*Dinî ögeler, çocukları kendi kültürleri ve dinleriyle bu filmlerde geçen dinî imgeler arasında çatışmada bırakıyor. Çocukları yanlış düşüncelere yönlendirebiliyor.*” ifadesi ve Ö15’in “*İzledikleri ile yaşadığı çevreyi bağdaştıramayan çocukta bir çelişki olacaktır.*” görüşü paraleldir.

Öğretmen adaylarına göre animasyonlarda dinî öğelerin bulunması çocukta taklit, özenti ve özdeşleşmeye de sebep olacaktır. Ö26 “*Yılbaşı kutlamaları bizim dinimizde yoktur ama çocuk bunu görünce etkilenecek hatta benimsemek isteyecektir. Kendisi de ailesiyle yılbaşı kutlaması yapmak isteyecektir.*” görüşünü belirtmiştir. Benzer şekilde Ö29 da “*Çocuklar, filmlerdeki kahramanları taklit etmektedir. Çocuklar filmde geçen dinî olguların aynısını yapmaya çalışacaktır.*” ifadesiyle farklı dinlere ilişkin bilgilerin verilmesinin çocukta özentiye sebep olacağını düşünmektedir.

Öğretmen adaylarına göre animasyonlarda dinî imgelerin yer almasının iyi tarafı, çocuklara bilgi sağlaması ve eleştirel bakış açısı kazandırmasıdır. Ö23 “*Bir noktadan sonra dinlere ait düşüncelere yer vermek genel kültür bilgisi olacaktır. Bu dünyada yalnız değil, tek bir din yok. Çocuk hem diğer insanların düşüncelerini öğrenir hem de ilerleyen yaşlarda eleştirel bir bakış açısı kazanabilir.*” görüşüyle animasyonlarda dine ilişkin birtakım imajlar olmasının hem bilgi sağlayacağını hem de eleştirel bakış açısı kazandıracağını belirtir. Ö16’nın da “*Öğrenciler sorgulayarak neyin ne olduğunu öğrenecekler, genel kültürlerini de artıracaklar.*” diyerek ifade ettiği düşünceleri Ö23’ü destekler niteliktedir. Öğretmen adaylarının bir kısmına göre dinî imgeler bireye bilinçaltı mesajları verir. Örneğin Ö30’un “*Dinî imgeler kimi zaman*

açık bir şekilde kimi zaman da bilinçaltına girebilecek şekilde verilmiştir.” görüşüyle, Ö15’in “Çocuk medyasında alenen gösterilmek yerine bilinçaltına birtakım gizli unsurlar işleniyor.” ifadesi benzerdir.

Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Aşağıdaki tabloda öğretmen adaylarının animasyon filmlerinde dinî imgelerin nasıl olması gerektiğine dair görüşlerine yer verilmiştir.

Tablo 4.

Animasyon Filmlerinde Dinî İmgelerin Niteliğine Dair Öğretmen Adayı Görüşleri

- Nitelikli ve ölçülü bir şekilde verilmeli.
- Evrensel değerlere uygun verilmeli.
- Sezdirek verilmeli.
- Kültüre uygun olarak verilmeli.
- Yaş ve gelişim düzeyine uygun olarak verilmeli.

Dinî imgelerin niteliğine ilişkin görüş beyan eden öğretmen adaylarından bir kısmı dinî mesajların sınırlarının iyi çizilmesi gerektiğine temas etmektedir. Söz gelimi Ö7 “*Nitelikli olduğu sürece çocuk medyasında dinî söylem ve imgeler bulunabilir.*” sözleriyle ve Ö3 “*Çocuk medyasında din nitelikli, yerinde ve dozunda verilmeli. Böyle verildiği takdirde çocuk neyin doğru neyin yanlış olduğunu idrak edebilir.*” ifadesiyle dinin belli bir ölçüde verilmesi gerektiğini dile getirir. Öğretmen adaylarının diğer bir görüşüne göre din, evrensel değerlere uygun olarak verilmelidir. Ö11’in “*Çocuğa bir değer verirken bizim dinimizde bu vardır demek yerine daha insani boyutuyla bu duyguyu kavramasını sağlayabiliriz.*” cümlesi ve Ö20’nin “*Çizgi filmler yapılırken evrensellik göz önüne alınmalı.*” sözleri aynı doğrultudadır. Dinin sezdirilerek verilmesi gerektiğini vurgulayan öğretmen adaylarından Ö24 “*Dinî söylem ve imgeler çocuk medyasında bilgilendirici değil sezdirici bir şekilde olmalıdır.*” görüşünü savunmaktadır. Benzer şekilde Ö11 fikirlerini “*İmgeler çok fazla ön planda olmamalıdır. Çocuğun fark etmesini sağlayacak birkaç öge bulunabilir.*” diye ifade etmektedir. Ö31 ise fikirlerini ifade ederken “*Bana göre dinî söylemler olmamalıdır. Dinî söylemler yerine öncelikle herkesçe kabul edilen evrensel değerlere yer verilmelidir*” demiştir. Aynı şekilde Ö25 de “*Bana göre dinî söylem ve imge çocuk medyasında bulunmamalı. Dinî söylem ve imgeler yerine daha evrensel değerlere yer verilmeli.*” düşüncesine sahiptir. Dinin kültüre uygun olarak verilmesi gerektiğini vurgulayan öğretmen adayları da bulunmaktadır. Ö1’in “*Dinî imgeler açısından kültürel yapımıza uygun olan imgelerin yer aldığı medya ürünlerini çocuğumuza sunmaktayız.*” ifadesi ile Ö32’nin “*Din ile kültür birbiriyle ilişkili kavramlardır. Toplumların dinî inançları kültürlerine de yansır. Dinî söylem ve imgeler çocuk medyasında yansıtılırken doğru bir biçimde yansıtılmalıdır.*” görüşü benzerdir.

Öğretmen adaylarına göre dinî imgeler çocuğun yaş ve gelişim düzeyine uygun olarak verilmelidir. Ö29 “*Çocuğun yaş düzeyine, kültürüne, inancına uygun bir biçimde olmalıdır.*” Görüşünü Ö12 de “*Dinî söylem ve imge çocuk medyasında*

seviyeye uygun verilmeli. Filmlere kitaplara sinemaya bu öğeler yansıtılırken yaş ve gelişim düzeyi dikkate alınmalıdır.” İfadeleriyle desteklemektedir. Ayrıca din konusunun çocukların seviyesine uygun olmadığı için animasyon filmlerinde bulunmaması gerektiği görüşünde olan öğretmen adayları da vardır. (Ö17, Ö18).

Sonuç ve Tartışma

Çalışmada “domuz, ahiret inancı ve ruh, haç işaretleri, melek-şeytan, Noel ağacı/yılbaşı, cennet, kilise/papaz, yemin etmek, kader ve kuru kafa” kavramları öğretmen adayları tarafından dinî birer öge olarak görülmüştür. Bu öğelerin içinde animasyonlarda en sık rastlanan imge ise domuzdur. Filmi izleyen öğrencilerin Müslüman olması, bu ögeyi dini birer imge olarak görmelerine neden olmuştur. ÖAÖE filminde karakterlerden birinin sinirlendiği kişiye domuz diye hakaret etmesi, OH1 ve OH3’te oyuncakların içinde domuzdan bir kumbara bulunması öğretmen adaylarına göre İslam dinince hoş karşılanmayan dinî bir öğedir. Animasyon filmlerinde ikinci olarak en fazla rastlanan dinî imge ahiret inancı ve ruhlar âlemi ile ilgilidir. Zaten Coco, baştan sona ölümden sonraki yaşamı anlatan bir filmidir. ÖAÖE filminde ise farklı boyutlar ve evrenler arası geçiş, ahiret inancına benzetilmiştir. ÖAÖE, Coco ve OH1’de tespit edilen haç işaretleri, Hristiyan mezarlıkları ve istavroz çıkarma Hristiyanlığın sembolü olarak görülmüştür. Dikkat çeken diğer bir unsur ise melek ve şeytan kavramlarıdır. Ancak melek kavramına ilişkin öğretmen adaylarınca verilen örneğin (bir annenin çocuğuna meleğim diye hitap etmesi) dinî bir imge olmaktan öte bir benzetme sözcüğü olmasına karşın dinî bir imge olarak kabul edildiği görülmüştür. Bundan başka, öğretmen adaylarına göre ÖAÖE ve OH1’de yer alan Noel ağacı ve yılbaşı kutlamaları Hristiyanlığa işaret etmektedir. Tespit edilen bir diğer dinî imge de cennet kavramıdır. Öğretmen adayları, YB adlı animasyon filminde bulunan doğal bir bölgeye Cennet Şelalesi adının verilmesini dinî bir inanış olarak yorumlamıştır. Bu yorumlama ise melek kavramına yüklenen anlamla aynıdır. Yine aynı filmde, nikâhın kilisede papaz tarafından kıyılması Hristiyan inanışının bir gereği olarak yorumlanmıştır. Öğretmen adayları yemin etmeyi de dinî bir inanış olarak ele almıştır. Coco’da ve OH3’te bulunan kader inancı yine dinî bir inanış olarak ele alınmıştır. Son olarak OH1 ve 3’te yer alan kuru kafa sembolü de dinî bir imge olarak düşünülmüştür. Öğretmen adaylarının birtakım kavramları dinî imgeler olarak değerlendirmesi Mahan’ın (2012) çalışmasında vurgu yaptığı noktaya yaklaşmaktadır. Araştırmacı kutsal metinleri ve mumları, seccadeleri, başörtüleri, Tibet dua taşlarını... dinin dolaylıları olarak tanımlamaktadır. Ona göre dine, jestler, kokular, ritüeller, hareketler ve seslerle aracılık edilmekte ve bunlar da dinî deneyimler olarak adlandırılmaktadır.

Öğretmen adaylarına animasyonlardaki dinî imgelerin olası etkileri hakkındaki düşünceleri sorulduğunda çocuklar üzerinde kültürel ve inançsal çelişkiye neden olacağı düşüncesini yoğun olarak vurguladıkları görülmüştür. Çünkü onlara göre gerçek hayat ile izlenen arasında uyumu yakalayamayan çocuk bir çelişki yaşar. Diğer taraftan animasyonlardaki dinî imgelerin çocuklarda özdeşleşme, taklit ve özenti

oluşturacağı yönünde de birtakım görüşler de ortaya atılmıştır. Öğretmen adaylarına göre çocuklar, izledikleri animasyon filmlerinde gördüklerine özenir ve bunları taklit eder. Bu alanda yapılan çalışmalarda çocukların, kitle iletişim araçlarının ürettiği kahramanlarla özdeşleşip onlarla bağ kurduğu ve onların yaşam tarzlarını taklit ettiği; kahramanların inanış biçimlerini benimsediği görülmüştür (Karaboğa, 2018; Şentürk ve Keskin, 2019). Bu nedenle medyaya maruz kalan çocuklar, bu filmlerde yer alan dinî imgelerin aynısını evlerinde görmek/uygulamak isteyecektir ve bu da çocukta bir çelişkiye sebep olacaktır. Öğretmen adaylarına göre animasyon filmlerinde dinî imgelerin verilmesinin olumlu yanı ise bilgi sahibi olmayı ve eleştirel bakış açısı kazandırmayı sağlamasıdır. Nitekim yapılan çalışmalarda da animasyonlarda dinin işlenmesinin çocukların farklı kültürel değerleri öğrenmesinde yararlı olacağına temas edilmiştir (Beldağ ve Kaptan 2017; Bilis Özgökbel 2014; Eşitti, 2016; İnan 2016). Öğretmen adayları, izledikleri filmlerde farklı dinlere ait öğeler gören çocuğun bilgi sahibi olacağını ve kendi dinî ile ekranda gördüğü dinî sorgulamaya çalışacağını düşünmektedir. Ayrıca öğretmen adaylarına göre dinî imgelerin animasyon filmlerinde bulunması çocuklara bilinçaltı mesajı vermektedir ve animasyonlarda dinî imgeler çocukları hem olumlu hem de olumsuz etkilemektedir. Zaten yapılan çalışmalar da bu görüşü destekler niteliktedir (Forbes ve Mahan, 2000; Kaylor, 2012; Oruç, 2021; Yazıcı, 2015; Yorulmaz, 2013a).

Öğretmen adaylarının büyük bir kısmı animasyon filmlerinde evrensel değerlerin işlenmesi gerektiğini savunmaktadır. Onlara göre din kavramının sınırlarının iyi çizilmesi, evrensel değerlere uygun şekilde sezdirilmesi, kültüre ve gelişim düzeyine göre verilmesi gerekmektedir. Zira animasyonlarda yer alan Noel ağacı, kilise ve papaz gibi sembollerin çoğu Hristiyanlık inancıyla örtüşmektedir. Bunun dışında felsefelerde ve dinlerde varlığına inanılan ruh da dinî bir imge olarak ön plana çıkmıştır. Resim ve heykel sanatında faniliği ve ölümün imgelemesi sırasında da kullanılan kuru kafa, İslam inancında da yer alan kader, melek-şeytan gibi kavramlar da animasyonlarda ön plana çıkan diğer imgelerdir. Ancak Hristiyanlıkla alakalı imgeler çok daha yoğundur. Zaten Hoover'e (2006a) göre çoğu din, sembollerinin ve değerlerinin daha geniş kültürde tanıtımına adanmış çeşitli girişimlerde aktif olarak yer alır. Yine Hoover (2006b) kitle basınından önce, medyanın büyük ölçüde çeşitli siyasi veya mezhepsel çıkarlar tarafından doğrudan desteklendiğini vurgulamaktadır. Horsfield da (2008), metin olarak medya metaforunun, Hristiyanlık içinde etkili bir araç olduğuna dikkat çekmektedir. Araştırmacıya göre Hristiyanlık, tanımlayıcı inançlarının ve değerlerinin tarihsel olarak dolaylanmış metinlerde bulunabileceğine dair güçlü bir duyguya sahip, metin temelli bir dindir.

Medya, bireyin farkında olmadan/bilmeden/ hissetmeden pek çok şey öğrendiği dolaylı bir yapıya sahiptir. Bu yapının bazen şarkıları aracılığıyla, bazen görsellerinden hareketle bazen ise doğrudan sözlerinden yola çıkılarak farklı öğrenmeler gerçekleşmektedir. İnançlara ilişkin öğrenmeler de bunun gibidir, çoğunlukla örtüktür ve dolaylıdır. Animasyonlarda dinî imgelere ilişkin verilerin olması, inançların günlük hayatın bir parçası olması açısından doğal bir sonuçtur.

Buna karşın dinî temsillerin sadece belli bir inanç sisteminin tekelinde bulunmasından dolayı animasyonlardaki dinî imgelerin sığ bir yapıya da sahip olduğunu ifade etmek gerekir. Ele alınan animasyon filmlerinde görüldüğü üzere, dinler ve inanç sistemleri içerisinde semavi dinlerden özellikle birinin (Hristiyanlık) doğrudan veya dolaylı olarak sunumuna, imgelerine ağırlık verilmiştir. Bu sorunun önüne geçebilmek için medya tüketicisi konumundan ayrılarak bireysel, kurumsal ve kamusal anlamda medya üreticisi konumuna geçilmesi gerekmektedir. Türkiye özelinde kendini kabul ettirmiş yapımlar olsa da uluslararası ölçekte bu yapımlar yetersiz kalmaktadır. Zaten Türkiye özelinde hazırlanmış yapımların da Türk kültür, örf ve adetlerine, dinî ve ahlakî değerlerine ya hiç yer vermediği yahut olumsuz olarak yer verdiği (Turan, 2010) ve Hristiyan hayat tarzını idealleştirerek mevcut kültürel hayatı ve inanç sistemini temsilden uzak olduğu (Oruç, 2021) bilinmektedir. Bu nedenle öğretmen adaylarının görüşleriyle altını çizdiği gibi animasyonlarda kullanılan dinî imgeler, evrensel değerlere vurgu yaptığı takdirde dinin araştırmada ortaya çıkarılan sembolik (domuz, istavroz, Noel, kilise vb.) yönünden ziyade davranışsal yönüne dikkat çekilmiş olacaktır. Bu gibi metinlerde vicdanlı olmak, dürüstlük, cömertlik, adaletli olmak vb. davranışlar aracılığıyla evrensel değerlere vurgu yapmak oldukça önemlidir. Aksi takdirde yalnızca Hristiyanlığın imgelerini örtük öğrenme yoluyla aktarılmasından öteye gidilemeyecektir.

Çocuğun dinle ve medyayla tanışma yaşının okul öncesi dönemden itibaren başlaması (Çelik, 2004; Şimşek, 2004; Turan, 2007; Vergote, 1978) ve animasyonlarda yer alan dinî imgelerin dolaylı olması bu sürecin sağlıklı yürümesi konusunda zorlukları da beraberinde getirmektedir. Karşılaşılan imgeler ve bu imgelerin çocuğun yaşamında bir karşılık bulmaması, anlamlandırma sürecini güçleştirmektedir. İlkokul yıllarında da kısmen sürece bu zorluk, çocuğun bilişsel olarak gelişeceği, somut ve soyut düşünebileceği döneme kadar devam edecektir. İşlem öncesi dönem ile somut işlemler döneminin başına dek, ebeveyn ve öğretmenin medya metinlerini kendi süzgecinden geçirerek öğrencisine sunması oldukça önemlidir. Ortaöğretime gelindiğinde ise öğrencilerin benzer çelişkilerle yüzleşmesi -bilişsel olgunluğa erişmeye başladığından- daha kolay yürütülebilecektir. Yine öğretmen ve ebeveynin bu dönemde eleştirel bir yaklaşımla yapımların şirketlerinin buldukları ülkelerden inanç sistemleri ve geleneklere kadar pek çok konu hakkında bilgilere erişmeleri için çocuklara çeşitli düşünce yolları açması önemlidir. Böylelikle çocuklar, izledikleri animasyon filmler aracılığıyla dünyada kendi inandığı dinden başka dinlerin ve ritüellerin olduğunu bilir. Soyut düşünmeye başladığında ise bunların farklılıklarını, benzerliklerini mukayese eder. Farklı din ve kültür öğelerinin varlığını kavrar.

Çıkar Çatışması ve Etik Bildirimi

Yapılan bu çalışmada yazarlar, aralarında çıkar çatışması bulunmadığını ve tüm araştırmacıların çalışmaya katkı sunduğunu beyan etmiştir.

Bu çalışma Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Eğitim Bilimleri Etik Kurulunun 31.01.2023 tarihli 01 sayılı oturumunda alınan 01/08 protokol no.'lu karara göre etik açıdan uygun bulunmuştur.

Kaynakça

- Alsan, Ş. S. (2019). İslamiyette tasvir yasağı ve Türk mimari süsleme sanatında insan figürünün kullanımı. *The Journal of Social Science*, 3 (5), 285-313.
- Beldağ, A. ve Kaptan S. (2017). Arabalar filminin içerdiği değerlere ilişkin bir inceleme. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 18 (2), 487-499.
- Bilis Özgökbel, P. (2014). Rol modelleri ve toplumsal değerler açısından “Uçaklar” adlı animasyon filmi üzerine bir inceleme. *Selçuk İletişim*, 2014, 8 (3): 201-227.
- Bowen, G. A. (2009). Documental analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9 (3), 27-40.
- Campiche, R. (2001). The media and socio-cultural regulation of religion. *Chercheurs de Dieux dans l'espacepublic, LesPresses de l'Université d'Ottawa, Ottawa*, 83-95.
- Çelik, A. (2004). Çocuk, oyun ve din eğitimi. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (9), 187-196.
- Duman, N., Deniz, T. ve Kuşen, İ. Z. (2020). Anaokulu öğrencilerinin masal ve çizgi film tercihlerinin incelenmesi. *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi (ÇEDAR)*, 4(1), 15-30.
- Eşitti, Ş. (2016). Çizgi filmlerde küresel ve yerel kültürün inşası: Caillou ve Pepee örneği, *Karadeniz*, 32, 125-144. <https://doi.org/10.17498/kdeniz.279674>.
- Forbes, B. D. Ve Mahan, J. H. (2000). *Religion and popular culture in America*. University of California Press.
- Hoover, S. M. (2006a). Relics. İçinde Daniel A. Stout (Ed.). *Encyclopedia of religion, communication and media*. Routledge.
- Hoover, S. M. (2006b). Media. İçinde Daniel A. Stout (Ed.). *Encyclopedia of religion, communication and media*. Routledge.
- Horsfield, P. (2008). Media. İçinde David Morgan (Ed.). *Keywords in religion, media and culture*. Routledge.
- İnan, T. (2016). Çocuk medyasında evrensel ve yerel değerlerin aktarımı: TRT Çocuk Kanalı Örneği. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4 (25), 200-212.
- Kaba, F. (2014). Çizgi filmlerde grafik ifade ve konu açısından kültürel etkiler: Türk çizgi film örnekleri. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 8 (3), 163-181.

- Kanar, S. (2019). *Animasyon filmlerinin öğrencilerin değer gelişimine etkileri: arabalar 1 animasyon filmi örneği*. (Tez No. 585673) [Yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi-İstanbul.]Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Karaboğa, M. T. (2018). Medya Çağında Çocuk ve Çocuk Kültürü: Şiddet ve Tüketim Kültürünün Yansımaları. *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi (ÇEDAR)*, 2(2), 1-17.
- Karakuş, N. (2015). Okul öncesi döneme hitap eden tema içerikli çizgi filmlerin değerler eğitime katkısı yönünden değerlendirilmesi (Niloya Örneği). *Değerler Eğitimi Dergisi*, 13 (30), 251-277.
- Kaylor, B.T. (2012).Cartoonish claims: editorial cartoon depictions of religion. *Mass Communication and Society*, 15 (2), 245-260. <https://doi.org/10.1080/15205436.2011.566839>
- Mahan, J. (2012). Religion and media. *Religion Compass*, 6 (1), 14-25.
- Mc Guckin, J. A. (2006). Angels. *Encyclopedia of religion, communication and media* içinde. Editör Daniel A. Stout. Routledge. <https://doi.org/10.1111/j.1749-8171.2011.00330.x>
- Miles, M.B. ve Huberman, A.M. (2016). *Nitel veri analizi* (S. Akbaba Altun ve A. Ersoy Çev. Ed.). Pegem Akademi.
- Olasky, M.N. (1990). Abortion rights: anatomy of a negative campaign. *Achieving an abortion-free America by 2001* içinde, Editör Thomas A. Glessner, (235–54). Multnomah Press.
- Oruç, C. (2021). Çocuk medyalarında dinin sunuluşu. *Çocuk ve Medeniyet*, 6 (12), 147-171. <https://doi.org/10.47646/CMD.2021.260>
- Oruç, C., Tecim, E. ve Özyürek, H. (2011). Okul öncesi dönem çocuğunun kişilik gelişiminde rol modellik ve çizgi filmler. *EKEV Akademi Dergisi*, 15 (48), 281-297.
- Sadioglu, Ö., Turan, M., Dikmen, N., Yılmaz, M., ve Özkan, Y. (2018). Değerlerin öğretiminde çizgi filmler: rafadan tayfa örneği. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19 (3), 240-251.
- Şentürk, Ş.ve Keskin, A. (2019). Rafadan Tayfa çizgi filminin milli ve evrensel değerler açısından değerlendirilmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, 143-157.
- Şimşek, E. (2004). Çocukluk dönemi dinî gelişim özellikleri ve din eğitimi. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 4 (4), 207-220.
- Tanner, L. R., Haddock, S. A., Zimmerman, T. S. ve Lund, L. K. (2003). Images of couples and families in Disney feature-length animated films. *The American Journal of Family Therapy*, 31 (5), 355-373.
- Turan, İ. (2007). Medyadaki din adamı imajı üzerine bazı düşünceler. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 24 (24-25), 293-304.
- Turan, İ. (2010). Bazı batı ve Türk çocuk klasiklerinde dinî ve ahlaki değerler. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 10 (3), 171-194.

- Türkmen, N. (2012). Çizgi filmlerin kültür aktarımındaki rolü ve Pepee. *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 36 (2), 139-158.
- Vergote, A. (1978). Çocuklukta din. (Çev. Erdoğan Fırat). *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 22 (1), 315-329.
- Yağlı, A. ve Erdoğan, F. (2018). Wak Fu çizgi filmindeki subliminal mesajların okul öncesi çocukların tutum ve davranışlarına olumsuz etkileri. *Social Sciences Studies Journal*, 4 (23), 4647-4658.
- Yazıcı, M. (2015). *Dinin magazinleştirilmesi: Türk televizyonlarında dinin temsili* (Tez No. 395081). [Yüksek lisans tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Yenen, İ. (2012). Yazılı basında “din adamı” kimliğinin temsili. *International periodical for the languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7 (2) ,1161-1181.
- Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yorulmaz, B. (2013a). Din ve değerler eğitimi açısından Caillou çizgi filminin değerlendirilmesi. *Diyanet İlmî Dergi*, (3), 127-143.
- Yorulmaz, B. (2013b). Pepee çizgi filminin din ve değerler eğitimi açısından değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6 (24).
- Yorulmaz, B. ve Tanrıverdi, M. Z. (2015). *Din ve değerler eğitimi açısından Keloğlan çizgi filminin değerlendirilmesi*. International Conference on Religion and Film, 21 - 24 Mayıs.

Extended Abstract

Media, with its ideological and enchanting aspects, is the focus of interest for both viewers and researchers. Within the media, animation films are content appreciated by various groups with different characteristics such as age, gender, and socioeconomic status. Animation remains one of the fastest-growing sectors in the world today (Akören, 2018). In recent years, even within television programs, animation films are known to be preferred by children (Kantar, 2019). While children enjoy watching these films, they also implicitly learn something. Horsfield (2008) emphasized the process of constructing, shaping, implementing, and transforming religion by various media practices. It is known that Christianity has been at the forefront of using media for religion to find its channel. Hoover (2006a), who has made significant contributions in the fields of religion and media, emphasized that communication in the Christian movement has been carried out through media. For instance, according to the researcher, the media of the 19th century consisted of American publisher activities that produced and distributed religious works. Horsfield (2008) also pointed out that Christianity is a text-based religion. According to researchers, the beginning of religious education corresponds to the pre-school period. While science and religion may present the ideal, the age at which a child meets religion is determined by the media, essentially by themselves. Implicit religious messages, symbols, and symbols found in the content of media texts are given as a message to the child. Children who identify with and form emotional bonds with entertaining, attractive, beautiful, powerful heroes created by mass media, imitate them and model their lifestyles (Karaboğa, 2018). In fact, religious ceremonies in cartoons, the belief systems of cartoon characters, and the sacred things they accept are adopted by children (Şentürk & Keskin, 2019). Indirect presentations of religion in language intend to indirectly influence the subconscious of individuals by directing symbols and personalities (Oruç, 2021). According to Moore and Nord, this indirect presentation is closely integrated with American religious practice (Hoover, 2006a). The study will shed light on the religious experiences in media and reveal the direct or indirect religious messages in the media.

This study, aiming to reveal the opinions of teacher candidates about the religious images in animation films, has been designed by document analysis to determine the religious images in animation films, the effects of these images, and the expectations regarding how they should be. The animation films were randomly selected from those that received high ratings and had a score of over 8.0 in the animation film category on IMDb (Internet Movie Database). Data were obtained from notes taken by 32 volunteer teacher candidates while watching the selected animation films. Teacher candidates were preferred because they have basic knowledge structures related to the media and have started to learn media criticism. Descriptive analysis and content analysis were used in the research. In the research, participants were given the opportunity to present broad and different ideas, and these opinions were not limited in any way. Miles and Huberman's (2016) reliability formula was used when categorizing the participants' opinions. In addition, an attempt was made to take

reliability measures by directly quoting most of the participant opinions in the findings.

The terms "pig, afterlife belief and soul, cross signs, angel-devil, Christmas tree/New Year, heaven, church/priest, swearing, fate, and skull" were seen as religious elements by teacher candidates. When teacher candidates were asked about their thoughts on the possible effects of religious images in animations, it was emphasized that it would create cultural and belief conflicts on children. Because, according to them, a child who cannot reconcile what he sees with real life experiences a contradiction. On the other hand, some opinions were put forward that religious images in animations would create identification, imitation, and emulation in children. According to teacher candidates, children admire what they see in the films and imitate them. Teacher candidates think that children who see different elements of religions in the films will acquire knowledge and try to question the religious beliefs they see on the screen with their own religious beliefs. In addition, according to teacher candidates, religious images in animation films give subconscious messages to children and affect children positively and negatively. Most teacher candidates argue that universal values should be handled in animation films. It is important to draw the boundaries of the concept of religion well, to make it understood in accordance with universal values, culture, and level of development.

Media is a structure in which individuals unknowingly/unknowingly/feelingly learn many things. Sometimes, different learning takes place through songs, sometimes by moving from their images, sometimes directly from their lyrics. Learning related to beliefs is similar; it is often implicit and indirect. The presence of religious images in animations is a natural consequence in terms of beliefs being a part of daily life. However, it should be noted that the religious representations in animations are superficial due to being the monopoly of only one belief system. To overcome this problem, it is necessary to move from the position of a media consumer to the position of a media producer individually, institutionally, and publicly. Although there are productions that have established themselves specifically in Turkey, on an international scale, these productions are inadequate. It is already known that Turkish-made productions either do not include Turkish culture, customs and traditions, religious and moral values or portray them negatively (Turan, 2010), and they are far from representing the current cultural life and belief system by idealizing the Christian way of life (Oruç, 2021). Therefore, as emphasized by the views of teacher candidates, religious images used in animations will be emphasized in terms of behavioral aspects rather than the symbolic (pig, cross, Christmas, church, etc.) revealed in the research. In such texts, it is essential to emphasize universal values through behaviors such as being conscientious, honesty, generosity, and justice. Otherwise, it will not go beyond the implicit learning of Christian images.